

יזמות חברתית

הילה כהן*

מילות מפתח: יזמות, יזמות חברתית, פעילות חברתית, יזמות עסקית, יזמות חינוכית

יזמות היא מושג מעורפל ושנוי במחלוקת (Llewellyn & Wilson, 2003). יש המפרשים אותו במשמעותו הצרה ומתייחסים להקמת עסקים בלבד ויש המפרשים אותו במשמעותו הרחבה ומתייחסים למאפיינים אישיים ואישיותיים אשר מובילים להתנהגות יזמית בכלל (Bridge, O'Neill & Cormie, 2003). גם ליזמות חברתית (Social Entrepreneurship) הוצעו מגוון רחב של הגדרות ואין הסכמה בין החוקרים לגבי הגדרה ראויה, ממזה וכוללת (Brooks, 2008; Mair & Marti, 2006; Short & Lumpkin, 2009). חוקרים שונים מצטטים מעל עשרים הגדרות שונות בהתאם לתחום התמחותם, והתחום כולו נמצא עוד בהתהוות והמשגה (Weerawardena & Sullivan, 2006).

הגדרה מקובלת ליזמות חברתית היא כי מדובר בשיטה המנחה את פעילותם של פרטים ושל ארגונים כאחד בניסיונם ליישם גישות אפקטיביות לצורך פיתוח תשובות חדשניות להתמודדות עם בעיות חברתיות קשות לפתרון (Zahra, Gedajlovic, Donald, Neubaum & Shulman, 2009). שיטה זו נועדה ליצור "שינוי חברתי רחב היקף" (Light, 2008; Drayton, 2005). יזמות חברתית פועלת למציאת פתרונות חדשניים לבעיות חברתיות בתחומים שונים ומגוונים, למשל: חינוך פורמלי ובלתי פורמלי, רווחת אוכלוסיות מוחלשות, איכות הסביבה וקיימות, זכויות אדם ובעלי חיים.

יזמות חברתית לפי מרטין ואוסברג (Martin & Osberg, 2007) כוללת חמישה שלבי פעולה:

1. זיהוי מצב של שיווי משקל יציב אך לא־צודק הגורם להדרה, למוחלשות או לסבל של מי שאין לו היכולת הכלכלית או ההשפעה הפוליטית להביא לשינוי.
2. זיהוי הזדמנות בתוך שיווי המשקל הלא־צודק ופיתוח הצעה לפעולה.
3. שימוש בהשראה, ביצירתיות, בפעולה ישירה, באומץ ועוז רוח כדי לקרוא תיגר על ההגמוניה של המצב הקיים.
4. ייצור שיווי משקל המבטל את הסבל או אי־הצדק.
5. הבטחת יציבות שיווי משקל חדש באמצעות שכפול ויצירת מערכת תומכת בו להבטחת עתיד טוב יותר לקבוצה שעבורה הוקם המיזם ואף לחברה בכללותה.

* ד"ר הילה כהן חוקרת, מטפלת ומרצה לפסיכולוגיה ארגונית, חברתית והתפתחותית במכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי. היא חוקרת את הפסיכולוגיה של האישיות, קריירה, יזמות חברתית והבדלי מגדר.

ההבחנה בין יזמות חברתית ליזמות עסקית טמונה בהצעת הערך עצמו. היזם העסקי פועל ליצירת רווח פיננסי והיזמות, מנקודת מבטו, נועדה לשרת שווקים שיוכלו להרשות לעצמם להשתמש בשירות או במוצר. לעומתו, היזם החברתי פועל ליצירת ערך חברתי. ההבדל בין יזמים עסקיים לחברתיים הוא בהנחת העבודה. היזם העסקי מניח כי כוחות השוק יסייעו להצלחה הפיננסית של מיזם. היזם החברתי אינו מצפה לרווח כספי, אלא לתועלת חברתית בעלת ממדים מהפכניים לקבוצה גדולה באוכלוסייה או לחברה בכללותה.

מרטין ואוסברג (Martin & Osberg, 2000) מבחינים בין פעילות חברתית לבין יזמות חברתית לפי התוצאה. פעילות חברתית מתמקדת בדרך כלל במתן פתרון לבעיה חברתית באופן מקומי, בדרך כלל במסגרת השיטה או במסגרת הקיימת, כגון הקמת ארגון מקומי הנותן מענה לבעיה החברתית. יזמות חברתית פועלת לשינוי השיטה כולה שאינה תלויה בארגון כזה או אחר. יזמות חברתית היא זירה חדשה המאופיינת בטשטוש גבולות דיסציפלינאריים, איחוד ניגודים ומשאבים בדרך מאתגרת ופורצת גבולות (Mair & Marti, 2006). יזמות זו משלבת את להט החזון החברתי עם עשייה חדשנית, שיטתית, ביקורתית ויעילה (בנזימן, 2009; Austin, 2006; Dees, 2003).

המונח "יזמות חברתית" אוזכר לראשונה בספרות בשנות ה-70 והוא הפך לנפוץ במהלך שנות ה-80 בעקבות פעילותו של ביל דרייטון, מייסד ארגון אשוקה (Ashoka) (Bornstein, 2004). יחד עם זאת, רק בשנת 2010 הוצגו בפעם הראשונה ממצאים השוואתיים אודותיה על ידי ה-GEM (Global Entrepreneurship Monitor). לפי ממצאי ה-GEM גילי העוסקים ביזמות החברתית נע בין 18-64 ושיעורה מכלל הפעילות במשק ב-49 מדינות בעולם נע בין 0.1% ל-4.9% וממוצע הפעילות הוא 1.8% (Bosma & Levie, 2010). היקפי היזמות החברתית הגדולים ביותר בעולם נמצאים בארצות הברית. לכך כנראה כמה סיבות. ראשית האוכלוסייה בארצות הברית יכולה לאפשר לעצמה להקים יוזמות חברתיות ולהסתכן בתחום שהסיכוי להפיק ממנו רווח כלכלי קטן. שנית - ההיבט התרבותי, העידוד להתנדבות - מועמדים ללימודים בארה"ב נמדדים גם על פי מעורבותם החברתית הבאה לידי ביטוי גם בהתנדבות, והאוניברסיטאות והמכללות אף מעודדות זאת ומציעות לכך תשתית (Bosma & Levie, 2010).

הזירה הארגונית של היזמות החברתית כוללת את כל קשת הפעילות האפשרית בתחום החברתי, בתחומי הרווחה, החברה, החינוך, הכלכלה והסביבה. יזמות חברתית יכולה לבוא לידי ביטוי בהקמה של ארגונים ללא מטרות רווח, יוזמות עסקיות במסגרת ארגונים ללא מטרות רווח ויוזמות עסקיות של גופים הפועלים במסגרת עסקית לקידום מטרה חברתית (Bosma & Levie, 2010; Austin et al., 2006). עם זאת, שדה היזמות החברתית המדויק ואופניה השונים נמצאים עוד בתהליכי הגדרה וגיבוש (Austin et al., 2006).

- Bridge, S., O'Neill, K., and Cormie, S. (2003). *Understanding Enterprise: Entrepreneurship and small Business*. (2 ed.). Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Brooks, A. C. (2009). *Social Entrepreneurship: A Modern Approach to Social Value Creation*. Upper Saddle River, N.J.: Prentice-Hall.
- Cormie, S. (2000). Assessing entrepreneurial inclination. Some approaches and empirical evidence. *European journal of work and organization psychology*, 9, pp. 7-30.
- Davies, A., Fidler, D. and Gorbi, M. (2011). *Future Work Skills 2020*. [Online] Institute for the Future for the University of Phoenix Research Institute Available from: http://www.iftf.org/uploads/media/SR1382A_UPRI_future_work_skills_sm.pdf [Accessed: 29 May 2019].
- Dees, J.G., and Anderson, B.B. (2003). For-profit social ventures. *International Journal of Entrepreneurship Education*, 2(1), pp. 1-26.
- Drayton, B. (2005). Where the Real Power Lies. *Alliance*, 10, pp. 29-30.
- Hentschke, G.C. and Caldwell, B.J. (2005). Entrepreneurial Leadership. In: Davies, (ed.) *The Essentials of School Leadership* (pp. 145-159). CA: Sage.
- Herriott, E.M. (2000). *Elements of entrepreneurial success: The links among inner competencies, inner development and success*. Ph.D. dissertation, Maharishi University of management, Fairfield. [Online]. Retrieved 4 October 2013 from: Proquest Digital Dissertations Database.
- Hindle, K., Klyver, K., and Jennings, D.F. (2009). An "informed" intent model: Incorporating human capital, social capital, and gender variables into the theoretical model of entrepreneurial intentions. In *Understanding the entrepreneurial mind* (pp. 35-50). New York: Springer.
- Hisrich, R.D., and Peters, M.P. (1998), *Entrepreneurship: Starting, Developing, and Managing a New Enterprise*, 4th ed., Irwin: Chicago.
- Kets de Vries, M.F.R. (1996). The Anatomy of the Entrepreneur: Clinical Observation. *Human Relations*, 49, pp. 853-883.
- Light, C.P. (2008). *The Search for Social Entrepreneurship*. Washington: Brookings Institute Press.
- Llewellyn, D.J., and Wilson, K.M. (2003). The Controversial Role of Personality Traits in Entrepreneurial Psychology. *Education & Training*, 45, pp. 341 – 345.
- Lundström, A and Stevenson, L. (2005). *Entrepreneurship Policy – Theory and practice*. New York: Springer.
- Mair, J., and Marti, I. (2006). Social Entrepreneurship Research: A source of explanation, prediction and delight. *Journal of World Business*, 41, pp. 36-44.
- Martin, R. L., and Osberg, S. (2007). Social Entrepreneurship: The Case for Definition. *Stanford social innovation review*, 5(2), pp. 28-39.
- Short, J.C., Moss, T., and Lumpkin, G.T. (2009). Research in social entrepreneurship: Past contributions and future opportunities. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 3, pp. 161-194.
- Sullivan-Mort, G.S., Weerawardena, J., and Carnegie, K. (2002). Social entrepreneurship: Toward conceptualization. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 8, pp. 76-88.

אברוצקי ואשכנזי (2011) מעמותת "נובה" מציגים טיפולוגיה של יזמויות חברתיות. הסוג הראשון כולל פעילות חברתית שבאה לידי ביטוי בהפעלת משאבים קיימים לצורך השגת מטרה חברתית, דהיינו שימוש בפתרון קיים לבעיה קיימת. הסוג השני כולל חדשנות חברתית שמשמעותה הפעלת משאבים בצורה חדשנית לצורך השגת מטרה חברתית. הסוג השלישי כולל התמרה חברתית שפירושה הפעלת משאבים בצורה חדשנית הגורמת לשינוי בר-קיימא של שיווי משקל חדש באוכלוסיית היעד. אבחנה זו גוזרת שלושה טיפוסים שונים של יזמויות שלהן צרכים, התמודדות והיערכות - שונים.

אחת המערכות החברתיות אשר מופקדות על פיתוח תשתיות פסיכולוגיות לקידום יזמות היא מערכות החינוך הפורמלית והבלתי-פורמלית. בכוחה של מערכת החינוך לעצב את תודעת האדם ולשנות את אופני חשיבתו. החינוך הוא המקור לקידום תהליכי סוציאליזציה, להנחלת ערכים, נורמות ותרבות (Schuller, 2010). בכוחו של החינוך לפתח התבוננות רגישה במציאות ולהנחיל כלים אינטלקטואליים לניתוח המציאות ולשינויה. בשנים האחרונות אנו עדים לעלייתן ולשגשוגן של תוכניות לימודים רבות בחינוך ליזמות בכלל וליזמות בתחום החינוך בפרט. תוכניות אלו מהוות מענה של מערכות החינוך לתופעה המדגישה את היזמות כהכרחית. תוכניות אלו עוסקות בפיתוח מרכיבי השונים של היזמות ובפיתוח חשיבה יצירתית, והן נותנות מענה מותאם לצרכים שטרם קיבלו מענה. תוכניות אלו משגשגות בעיקר בארה"ב ובקנדה.

למרות זאת, האתגר בתחום עוד גדול ויש לשקוד על פיתוח מנהיגים אשר יפעלו לפיתוחה ולקידומה של היזמות על שלושת מרכיביה: תרבות יזמית שערכיה המובילים הם החלת שינוי, יזמים חברתיים כמחוללי היזמות והיזמות עצמן שהן תכליתו של העניין (Lundström & Stevenson, 2005). כל אלה דורשים השקעה במנהיגים חינוכיים אשר יפעלו לקידום היזמות למען כינונה של חברה טובה ומיטיבה יותר.

המקורות

- אברוצקי ג' ואשכנזי, א' (2011). יזמות בישראל חברתית, 2011: **מיפוי וכיוונים להמשך**. [גרסה אלקטרונית] נדלה ב-1 בספטמבר 2019 מתוך: wiki.sheatufim.org.il
- בנזימן, ר' (2009). **לא על הפילנתרופיה לבדה: מיזמים חברתיים בישראל**. [גרסה אלקטרונית] נדלה ב-10 ביולי 2017 מתוך <http://www.dualis.co.il/userfiles>
- Austin, J., Howard, S., & Wei-Skillern, J. (2006). Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different or Both. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30, pp. 1-22.
- Bosma, L., and Levie, J. (2010). *Global Entrepreneurship Monitor (GEM): Executive Report*. Babson Park, MA: Bason College, London Business School.
- Bornstien, D. (2004). *How to change the World: Social Entrepreneurs and the power of New Ideas*. New-York: Oxford University.

Thompson, J., Alvy, G., and Lees, A. (2000). Social entrepreneurship—a new look at the people and the potential. *Management decision*, 38(5), pp. 328-338.

Pines, A.M., Sadeh, A., Dvir, D., and Yanai, O. (2002). Entrepreneurs and managers similar yet different. *The International Journal of Organizational Analysis*, 10, pp. 17-190.

Schuller, T. (04.2010). The Hungarian Education Sector Research, Development and Innovation System (ERDIS): An International Perspective. In: Hungarian Institute for Educational Research and Development.

Weerawardena, J., & Sullivan, M. G. (2006). Investigating Social Entrepreneurship: A Multidimensional Model. *Journal of World Business*, 41, pp. 21-35.

Zahra, S.A., Gedajlovic, E., Donald, O., Neubaum, D. E., & Shulman, J.M. (2009). A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges. *Journal of Business Venturing*, 24, pp. 519-532.